

„Svetlo svieti v tme, ale tma Ho nepohltila“(J 1,5)

Svetlo Pravoslávia

SPOLOČENSKO -DUCHOVNÝ OBČASNÍK

pre stredné Slovensko

číslo 23, rok 2009

Drahí bratia a sestry v Christu, prednedávnom som stretla jednu pani, ktorá je pravoslávna, tak som sa jej spýtala, či by nechcela chodiť do chrámu. Zarazila ma jej odpoveď. Povedala mi, že teraz nemá na vieru čas, ale keď bude na dôchodku, potom sa bude venovať duchovnému životu a bude chodiť na bohoslužby. Žiaľ, aké mylné sú to predstavy!

Jednak preto, lebo nemá žiadnu záruku, že sa dožije vysokého veku a potom je tu praktická skúsenosť duchovných pastierov, že tí ľudia, ktorí nemajú čas na Boha v produktívnom veku, nebudú ho mať ani v dôchodku.

A čo je na tom najsmutnejšie? Ľudia si vo svojom nešťastí neuvedomujú skutočnosť, ako Boh štedro odpláca každému, kto mu prináša svoju službu a čím viac človek stihne za svoj kratučký a rýchlo ubiehajúci život Bohu priniesť, tým viac od Boha môže obdržať.

Pravda je taká, že ako ubiehajú roky nášho života, môžeme toho Bohu obetovať čím ďalej, tým menej. Akonáhle žije kresťan manželským životom, nemôže už Bohu priniesť svoju čistotu a väčšinu svojich síl už venuje rodine. No i napriek tomu – pokiaľ je zdravý – môže sa prísne postiť, konať množstvo poklôn, stáť na bohoslužbách, čítať akafisty, pomáhať Cirkvi svojimi darmi a prácou. A tak môže Pánovi priniesť skutočne veľa.

Jedného dňa nás však opustí zdravie, sily, ba možno i peniaze, tak nech neostaneme pred Božím súdom s prázdnyimi rukami.

V duchovnom živote nesmieme hovoriť : „zajtra“, pretože to je jazyk diabla, v tomto jazyku „zajtra“ znamená „nikdy“. Dnes, teraz je čas, keď sa rozhoduje o našej spáse!!!

S láskou v Christu Jana

Lísty valaamského starca schiúgumena Jána

Šestnásty list, 1946

Christos medzi nami!

Na návšteve u vás mi bolo veľmi dobre, jednak moje roky ma napomínajú, že svieca môjho života už dohára, skoro zhasne, iba málo zadymí a všetko sa stratí; mali by sme si uvedomiť, že tento náš život je veľmi krátky, a aj príprava k budúcemu životu je skrátaná. Ak sa tu už s vami neuvidím, verím, že sa uvidíme v budúcom živote, pretože sme zjednotení nie telesne, ale duchovne.

Váš balíček poslaný s mníškou X. a otcom X. som dostal. Pirôžky boli jeden lepší, ako druhý, najsladšie zo všetkých, ktoré som kedy jedol, lebo boli osladené sympatiou a námahou. Dopredu vás prosím, viac mi nič neposielajte, všetkého máme dostatok, veď vy samotné viac potrebujete. Nech vám pomôže Pán.

Knihu Makarija Veľkého čítaj vnímavo, lebo o duchovnom živote hovorí veľmi hlboko, jeho tvorbu môžeme nazvať kontrolórkou duchovného života. Keď sa budeš hrabať v svojom srdci, nájdeš v ňom stohlavého hada; ale neboj sa, s Božou pomocou budeš ničiť ich hlavy; keď budeš pozorne skúmať svoj život, seba uvidíš ako veľmi zlú a chorú, druhých nebudeš súdiť a všetkých budeš vidieť dobrými, a k cudzím chorobám (hriechom) nebudeš obracať žiadnu pozornosť, a v srdci pocítiš tichosť a pokoj; po čase sa objavia potešujúce slzy.

Dnes máme sviatok uvedenia Presvätej Bohorodičky do chrámu, bohoslužba to bola ozaj oslavná, spievali sme na dvoch chóroch. Počasie je dobré, svieti slniečko; asi sa pôjdem prejsť. Mám veľmi rád prechádzky o samote, milujem prírodu, všade, kde sa pozriem, ma všetko potešuje, každý strom i každý krík, malé vtáčatka,

spievajúc poletujú zo stromu na strom, nožičkami sa zachytia na vetvičke, čo-to zobnú, aj biely zajačik prebehne, postaví sa na zadné labky, popočúva, rozhliadne sa okolo a beží ďalej. Toto všetko ma tak poučuje, jednoducho sa nemôžem zdržať sĺz, vo všetkom je vidieť Boží plán. Ako prekrásne je všetko stvorené, a ako milostivo sa Boh o všetko stará, na nič nezabúda. Vtáčiky sú také malé, nožičky majú ako slamky, a predsa žijú a krmia sa v mrazivej zime. Sláva, Pane, Tvojej múdrosti, sláva Tvojmu tvorstvu! Ďakujem Ti, Pane, že nám mnoho hriešnym, chorým, niekedy dávaš prichádzať k poznaniu Boha, je to Tvoja milosť. My sme hriešni, bez Tvojej pomoci nemôžeme pozorovať prírodu a získať ani jednu cnosť; naša slobodná vôľa, Tebou nám daná, nám umožňuje iba snažiť sa o cnosti, ale získať cnosť a udržať si ju, závisí iba od Tvojej pomoci. O jedno Ťa prosím, Pane, Ktorý poznáš naše osudy, zachráň nás hriešnych.

Sedemnásty list, 21.2.1947

Pozdravujem vás s N. Ch.. So svätou štyridsiatnicou; nech vám ju Pán pomôže prežiť Bohu milo a dožiť sa svetlého Christovho vzkriesenia.

Práve teraz čítaš knihu ctihodného Varsonofija: nazeraj do nej, je veľmi poučná. Otázky môžeš nájsť v abecednom zozname, čo ťa mátie. Posielam Ti knižočku, v ktorej je uvedený systém mravného učenia. Je od Izáka Sýrskeho: prečítaj ju a neponáhľaj sa.

Duchovná dcéra otca X. X. mi nepíše. Aj sa tomu teším, lebo sa mi nechce zoznamovať s mnohými. Ale Ty mi píš, kedykoľvek si zmyslíš, s láskou Ti odpoviem tak, ako budem vedieť, želim si, aby si bola skutočnou kresťankou v plnom slova zmysle. Fajčenie nie je dobré, no oveľa prísnejší som k duševným vášniam: závišť, pamätanie na zlo, namyslenosť, zloba, pokrytectvo, lenivosť a lakomosť, a telesným vášniam, niekedy nás veľmi pokorujú. Najhoršia zo všetkého je hrdosť; hrdosť je démonický vynález. Keď Boh dá, že sa stretneme, pohovoríme si o duševných vášniach.

Snaž sa, dieťa, o pokoru a nedôveruj si až po hrob. Nie je v našej moci obstať v cnostiach, toto je vecou blahodate, a blahodať získavame iba vďaka pokore. Lestvičník hovorí: „Kde sa uskutočnil pád, tam skôr bola hrdosť“. Je pre nás veľkým šťastím, že máme knihy svätých Otcov, lebo je v nich podrobne povedané o duchovnom živote. Samozrejme, že najlepšie by bolo duchovný život viesť pod vedením duchovného učiteľa, no ctihodných je čím ďalej, tým menej a bez duchovného učiteľa je veľmi nebezpečné viesť sa iba knihami; všetko jedno, ako v lekárni, nenaučiaci sa medicínskemu remeslu, namiesto dobrých liekov predpíše otravujúce. Ale netreba smútiť, ako základ si položíme mýtnikovú pokoru, a Pán vo Svojej blahosti pomôže nám, hriešnym, a zbaví nás nástrah na našej duchovnej ceste. Kajajme sa zo svojich chorôb (hriechov), lebo všetci zbožní askéti sa držali vďaka pokore a pokániu.

Veľký starec Paisij Veličkovský sa tiež sužoval tým, že niet učiteľov, no on skúsený v duchovnom živote, radil nechať sa viesť jednoducho rovnako zmýšľajúcimi; rozprávať s nimi a spoločne čítať svätotočovské knihy. Tým sa váš krúžok stáva veľmi užitočný, lebo v ňom nastáva výmena myšlienok. Nezarmucuj sa, keď sa objavia rozdiely v názoroch, ony totiž boli aj medzi askétami: Boh je jeden, a všetci k Nemu spejeme z rôznych strán. V takýchto prípadoch je skutočne veľmi osožný, rovnako zmýšľajúci spolubesedník. Ctihodný Serafim povedal: „ak sa chceš podlomiť, pohovor si s človekom iného vybavenia“, zo skúsenosti viem, že je to tak. Niekedy s jedným človekom rozprávaš – jednoducho odдыхuješ, ale keď rozprávaš s druhým, je Ti ťažko; hoci s ním máš spor – nenachádzaš nič, čo mu povedať; iba si myslíš, aby čo najskôr odišiel.

Máš Dobrotolubije druhú časť; prečítaj si v ňom ctihodného Isichija, slovo o triezvosti a modlitbe. Veľmi dobre objasnený boj s myšlienkami; často tam nazerám, jednoducho sa nemôžem odtrhnúť a nasýtiť, keď to čítam; veľmi oduševňuje, hoci

i neplníme jeho rady, ale je veľmi osožné, hoci len poznať podstatu duchovného života.

Toľkoto som Ti chcel napísať, hoci nie plynulo, ale dobre. Nech vás ochraňuje Pán!

Osemnásty list, 2.3.1947

Christos medzi nami!

Píšeš, že si nestála, ale spravodlivo, podobáš sa na steblo vetrom kolísané, keď vietor zafúka, zakolíše sa do strán, v čom je príčina: v rozhádzanosti a nevšímavosti si svojho vnútorného života, a málo nakladáš s Božou vôľou, pochválili krajinu a Ty si hneď pripravená tam ísť. Zapamätaj si, kdekoľvek pôjdeš, svoj vnútorný chaos si zoberieš so sebou, aj tam stretneš ľudí, a nie anjelov, veď Božie kráľovstvo nie je mimo nás, ale vo vnútri nás.

Ak sa budeme snažiť o jediné potrebné, všetko ostatné sa k tomu pridá, lebo tak je to povedané samotným Pánom.

Dnes je nedeľa (oslava pravoslávia), týždeň pôstu je už za nami, čas letí ako na krídlach, kratučký je tento náš pozemský život v porovnaní s budúcim životom – ako zrnko v mori. Máličko myslíme na večnosť, a preto sa ňu zle pripravujeme, veľmi sme sa zosvetštili a zabudli sme myslieť na jediné potrebné.

Pane, daj mi pamätať na smrť.

Devätnásty list, 29.4.1947

Dostal som Tvoj list, hoci si ho písala vo vlaku, celý som ho vylúštil.

Aj keď bolí našu namyslenosť počúvať klebety, je potrebné ich trpezlivo zniesť a prosiť Boha o pomoc, lebo bez Božej pomoci nemôžeme uspieť v žiadnej cnosti, stále Ti to opakujem, lebo je to tak.

V knihe „Na Kaukazských horách“ v úvode vynechaj čítanie od polovice strany 11 až do polovice strany 17. Ešte tretiu a štvrtú kapitolu a odpoveď na recenziu bod prvý. Do spomenutých miest sa vkradla chybička. Nepriateľ podpichuje autora, aby podryl dôveru v čitateľoch. Prečítaj ju a nemrač sa, kniha je veľmi poučná; veľmi často do nej nazerám, lebo je vidieť, že autor ju písal nie rozumom, ale s citom, ochutnajúc duchovné plody z jediného potrebného.

Srdečne Ťa pozdravujem, dieťa.

Dvadsiaty list, 18.5.1947

Na Tvoje starosti a zakopnutia poviem to: pokiaľ naša duchovná loďka pláva v mori života, vždy sa bude podriaďovať, ako pri zmenách počasia; dážď, páľava, inokedy sa zase zdvihne silná búrka, na to pozeraj, či Ťa hodí na podvodný kameň, alebo na breh; ináč ani nemôže byť v tom žalostnom údolí; iba v budúcom živote bude všetko bezo zmien. Keď sme podriadení vášniam – hovorím o duševných – namyslenosti, pýche, hnevu, zlobe a diabolskej hrdosti – tak teda pod vplyvom týchto vášní si myslíme, že všetci ľudia sú na vine a nedobří. My nemáme také prikázanie, od iných očakávať lásku a spravodlivosť; ale sami sme povinní plniť prikázanie o láske a byť spravodliví. Nesmúť, ale v časoch nepríjemností sa zahĺb do Svätého Písma, svätých Otcov a modlitby, vtedy zo skúsenosti vravím, pocítiš tichosť a pokoj v duši svojej; svojím umom, akoby neuvažuj, bez Božej pomoci nemôžeme upokojiť ani seba, ani iných. Nech vás ochraňuje Pán.

Dvadsiatyprvý list, 15.7.1947

Christos medzi nami!

Ryby som dostal, aj kosti si sa z nich posnažila vybrať; veľmi, veľmi Ti ďakujem. Bol som v nemocnici pri otcovi igumenovi v Kuopio, liečia ho tam ožarovaním. Cestoval som parníkom, druhou triedou, sedel som v jedálenskej časti. Bolo zaujímavé pozorovať, ako žijú ľudia, spomenul som si na slova svätého Jána Teológa: „Lebo všetko čo je vo svete je: telesná žiadostivosť, žiadostivosť očí a obyčajná hrdosť“ a s týmto sa stretávame na každom kroku, a je vidieť iba pýchu a hrdosť, a v tomto kolobehu sa točí celý veľmi nepokojný svet so svojimi pôvabmi. Svätý Izák Sýrsky povedal toto: „svet je úlisník a klamár a pochopí až vtedy, keď bude odchádzať do večnosti“. Z Božej milosti som zdravý. Všetky Tvoje listy som dostal, buď pokojná, stále si pripomínam obsah každého listu, ale priznávam, nenechávam si ich.

A Tebe, moje duchovné dieťa, ešte raz z duše ďakujem za Tvoje činy a priania. Píš, budem Ti odpovedať, nakoľko budem môcť.

Dvadsiaty druhý list, 16.9.1947

Christos medzi nami!

Z Božej milosti som zdravý. Všetko obilie z polí sme zožali a vymlátili, v čase mlátenia som ochorel, prechladol som, prach, pot a prievan mi to spôsobili. Teraz sme už začali vykopávať zemiaky. Zemiakov je veľa, ak bude dobré počasie, za dva týždne ich vykopeme. Ak je človek zdravý, je radosť pracovať, je to aj poučné, niekedy nás práca privádza až k slzám. Každý sa namáha podľa svojich síl; rozhovory sa, samozrejme, vedú rozličné; niektorí občas postia, ale aj poreptajú: sme iba ľudia a preto nevyhnutne sa k nám priplieťa ľudskosť.

Kňaz, mních Micheáš v pokoji zomrel v pondelok pätnásteho o tretej ráno, v stredu bude pohreb. Rozpomeň sa naň, Pane, vo Svojom Kráľovstve. Aj na nás, dieťa moje, príde rad, neodvratne. Pane! Pomôž nám, hriešnym, položiť začiatok blahý, Ty, čo poznáš naše osudy, zachráň nás hriešnych. Amen.

Dvadsiaty tretí list, 27.10.1947

Veľmi sa od druhých neoddeľuj; chodíš na oslavu menín – chod' naďalej, ale aj tam buď vnímavou, maj Božiu prítomnosť. Či sa môžeš s niekým otvorene podeliť o svojich prežitých zážitkoch – nie je tam u vás nik, kto by Ti v tom mohol byť osožný, a s neskúsenými by si o tom hovoriť nemala, lebo všetko môžu pokaziť. Svätý Peter Damaský povedal: „Spočiatku som mnoho trpel pre neskúsených radcov“.

Nediv sa tomu, že niekedy na Teba pozerajú divoko, keď im niečo hovoríš, pretože majú iné chápanie, ako Ty; poučuj sa, prispôsob sa ich chápaniu.

Nie je dobré, že nedokážeš mlčať. Svätý Arsenij Veľký sa vždy kajal z mnoho vravenia, ale nie z mlčanlivosti. Po prečítaní svätootcovských kníh sa Ti knihy biskupa Teofana v porovnaní s nimi zdajú byť suchými. Môžeme to porovnať takto: svätootcovské knihy sú ako smotana, a knihy biskupa Teofana, ako mlieko zriedené vodou.

Píšeš, že pamätanie na smrť je obrovskou cnosťou. Svätý Ján Zlatoústý sa modlil, aby mu Boh daroval takéto pamätanie. Pripomínanie si a pamätanie na smrť je Božím darom. Kdesi je povedané: „Pamätaj na svoje posledné dni, a nikdy nezhrášiš“. Nech Ťa ochraňuje Pán, duchovné dieťa.

pokračovanie nabudúce

preložil: pplk. Prot. Mgr. Marek Ignacik, PhD

V tomto čísle vám ponúkame ďalšie svedectvo na tému:

Ako som našla to, čo som nečakala

Pri čítaní svedectiev, ako sa ľudia dostali k svätému Pravosláviu na stránkach tohto časopisu, som obdivovala ich otvorenosť i vytrvalosť. Ja nepatrím do skupiny tých ľudí, ktorí sa museli k tomu dopracovať v priebehu života. Mala som to šťastie, že som sa narodila do pravoslávnej rodiny. Pre spresnenie, pochádzam z Východu. Poviete si, čo už tá chce povedať. Možno len toľko, že ako väčšina tu žijúcich ľudí som si neuvedomovala, čo mám. Ale prišiel aj ten čas.

U mňa to bolo asi tak, že kým som bola doma, nepovažovala som pravoslávie za nič zvláštne. Žila som obyčajným spôsobom života, ako väčšina ľudí okolo mňa. Až prišiel čas, že som bola nútená ísť za vzdelaním najprv na nadstavbu asi takých 100 km od domu, a tu to až také bežné nebolo. Skôr naopak. Dostávala som otázky a nevedela som na všetky odpovedať. Pociťovala som posmech a chceli mi možno nanútiť aj pocit menejcennosti. No tu prišlo k zvratu. Doma som totiž bola vychovávaná tak, aby som sa z iných nevysmievala, no zároveň bola aj hrdá na to, kým som. Uvedomila som si dve veci, ktoré ma určujú a zároveň aj odlišujú od iných: viera a jazyk. Viera, tá bola a je pravoslávna a jazyk rusínsky.

Tak som postupne začala viac čítať, hľadať informácie a fakty, ktorými by som mohla vyvracať tie tradičné fámy, poukazovať na rozdiely...

Potom prišlo štúdium na vysokej škole v Banskej Bystrici. Tu to už bolo úplne o exotike, keď som povedala, kto som. Mohla som stavať na tom, čo som naštudovala. No musím sa priznať, že stále mi niečo chýbalo. Boli to totiž ešte časy, keď sa vo Zvolene len začínalo so slúžením. Párkrát sa mi podarilo prísť na zámok tak, že sa neslúžilo, aj keď informátorka mi do telefónu tvrdila opak. Nevzdávala som to, a verte, oplatilo sa to. Na ten pocit, keď som bola po prvýkrát na liturgii vo Zvolene sa nedá zabudnúť. Keď zazneli slová „Blahoslovenno carstvo...“ ako aj ostatné spevy vtedy v priebehu zlomku sekundy mi prebehol mráz po chrbte a zrazu, aj keď tak ďaleko od domu, som bola doma. To bolo to, čo mi doteraz tak chýbalo! Je pravda, že som bola neznámou tvárou pre tunajších pár veriacich, ale aj to sa časom zmenilo. Poznala som v nich totiž ľudí, ktorí mi veľa dali a posunuli vpred. Dodnes sú v mojom srdci, myslí...

Samozrejme uvedomovala som si aj rozdiely. Jednak v speve, ktorý sa ešte len formoval, v ľuďoch, ktorí boli srdeční a radi, že sa vidia, a predovšetkým v duchovnosti, ktorá tu vládla. Spev sa postupne upravil, ľudia sa naučili nápevy. Veriacich spočiatku chodilo len pár, no z rôznych kútov, a boli radi, že majú tu možnosť. Ja som tak v duchu porovnávala. U nás je takmer v každej dedine chrám nehovoriac už o mestách, a koľko ľudí sedí doma a títo od skorého rána cestujú a domov prídu neskoro poobede. Ďalšou zvláštnosťou bolo to, že každú nedeľu chodili ľudia na spoveď a prijímanie. (A teda Dary, ktoré sa ponúkajú, neboli ohrdnuté, ale prijímané). Pre mňa, uznávam doteraz viac formálnu veriacu, to bolo zaujímavé. Sama som si kládla otázku, čo môže človek každý týždeň hovoriť na spovedi. Žiaľ, u nás je vo väčšine prípadov zaužívané chodiť na spoveď len pred veľkými sviatkami, čo je v praxi dvakrát – trikrát do roka. Uznávam úbohé. Tak som to vyskúšala aj ja. Najprv, samozrejme, pozvoľna raz za mesiac a postupne sa intervaly skracovali a ja som si uvedomovala svoju hriešnosť. Veľkú zásluhu na tom, samozrejme, mal otec duchovný Marek. Ktorý mi vždy povedal jednoducho to, čo som potrebovala počuť, naviedol ma na iný pohľad na vec. Vždy som ostala prekvapená a odchádzala posilnená. Dovedy som nič podobné nezažila. A pravdu povediac, aj som sa trochu bála toho, keď skončí škola, čo bude s mojím duchovným životom doma. Dnes viem, že Boh sa o to postaral. Priviedol ma na také miesto a k takým ľuďom, že môžem len ďakovať.

Nakoniec chcem povedať len toľko, že práve Bystrica ma naučila duchovnosti, ukázala mi rozdiel medzi byť pravoslávny a žiť pravoslávne. Asi to tak býva, že človek nájde niekedy aj to, čo ani nečakal. Mne osobne sa to už párkrát podarilo. Neviem čím som si to zaslúžila, no ďakujem Bohu za Jeho nekonečnú milosť ku mne hriešnej.

Lenka

Druhé svedectvo: Sláva Bohu za všetko!

Svätí otcovia tvrdia, že Boh navštevuje tých, ktorých ma rád, chorobou. Ak je to tak, tak ďakujem. V priebehu posledných dní som mala možnosť zažiť niečo, s čím by som sa chcela s vami podeliť. Beriem to ako skúšku i skúsenosť do života.

Nejako nečakane som sa ocitla v nemocnici. Na tom by ešte nebolo nič, pokiaľ nespomeniem, že išlo o infekčné oddelenie. Diagnóza znela hepatitída typu A. Z toho vyplýva karanténa nielen pre mňa, ale aj rodinu doma. V hlave sa mi vynorilo nespočetné množstvo otázok, koho všetko som nechtiac a nevediac o tom, že som chorá, mohla nakaziť, kde som to chytila... Času na

rozmýšľanie som mala dosť, tri týždne sama zavretá medzi stenami izby, na okne ktorej boli mreže. Paradoxne som sa akosi o seba nebála, veď som bola v rukách lekárov.

Takto zavretej mi hlavou prešlo všeličo. Človek prehodnotí to, ako žije a zistí, že to nie je až také slávne. Uponáhľanosť nie je len okolo nás, ale aj v nás. Na začiatku som si myslela, že bude jednoduchšie uchrániť sa hriechu. Zistila som, že izolovanosť na tom nemá až taký podiel, ak sa človek naozaj nechce zmeniť. Veď na koho sa teraz vyhovoriť?

Aj vďaka tejto diagnóze som mala možnosť zistiť všeličo. Svoju pravú tvár ukázalo viacero ľudí. Musím uznať, že väčšinou som bola milo prekvapená. Napr. keď mi kamarátka, ktorá len tak ľahko neplače, plakala do telefónu, keď mi dodávali silu ľudia cez telefón... A predovšetkým vďaka modlitbám tých nespočetných známych i mne neznámych som dnes doma. Samozrejme, zažila som a zažívam aj opak, keď sa ma ľudia boja, keď vymýšľajú fámy... To všetko je ale malicherné a nestojí za povšimnutie. Mne pripadá smiešne viac to, že sa ma ľudia boja kvôli chorobe, a nie kvôli hriechu. (Prenášačom choroby už nie som, no hriech, ten rozsievam stále).

Choroba nesie so sebou aj pokoru. Asi som mala prejsť tou cestou, aby som si viac vážila zdravie, ktoré som považovala za samozrejmosť mladých rokov. Aby som viac prežívala dnešok a neplánovala budúcnosť. Aby som si uvedomila, pomínelnosť tohto sveta – dnes sme tu a zajtra už nemusíme. A možno je v tom ešte niečo viac, čo mi bude odhalené, alebo pochopím až neskôr. Každopádne mi prichádzajú na um slova jednej ruskej piesne Slava Bohu za vsjo... za skorb i za radost'..! (Sláva Bohu za všetko!)

Lenka

Ďalšia prehra na Kosovom poli

pokračovanie z minulého čísla

Táto dnešná prehra nie je prvá v dejinách. Uvediem dva príklady:

Prvý prípad. Za hlavný z tragických okamihov dejín pravoslávnej Cirkvi by sme zrejme mohli považovať pád Byzancie (1453). Historici sa predbiehajú v rozoberaní historických, geopolitických, sociálnych či politických dôvodov pádu Konštantínopola do rúk Turkov. V pravosláví sa však väčšinou nepochybuje o tom, že duchovnou (a tiež kľúčovou) príčinou veľkého Pádu je predchádzajúce podpísanie únie s Rímom (*florentská únia, 1439*) – čiže zjednotenie byzantskej cirkvi s rímskym pápežom. Napriek tomu, že ľud v Byzancii úniu rozhorčene odmietol, cisárom bola únia podpísaná a bola platná, pretože byzantský cisár mal i významné cirkevné postavenie a z duchovného hľadiska právoplatne zastupoval svoj ľud; a preto Boh nielen jeho, ale celý

byzantský štát zavrhol. Cisár ako osoba zaplatil za zradu pravoslávia ihneď: jeho milovaná manželka zomrela pri podpisovaní únie na mor; zostal bezdetný a osamelý. Na jeho ríšu sa začala pripravovať záhuba, ktorá dorazila o 14 rokov a nepomohli žiadne hradby, ktoré cisár v zlom tušení tak starostlivo opravoval a posiloval. Cisár úniu podpísal, pretože sa prestal spoliehať na Božiu pomoc; Byzanciu podriadil pápežovi, o ňom už bolo jasné, že je heretický (je i známy verejný výrok sv. Marka Efezského, ktorý sa pri odborných dišputách vo Florencii sám presvedčil, ako na tom papisti vo vierouke sú: "Latiníci nie sú schizmatici, ale heretici," čo vstúpilo do dejín). A to všetko pre to, aby cisár získal vojenskú pomoc zo Západu, ktorú pápež sľúbil zaistiť. Dá sa ľahko predstaviť, že Boh mu povedal: "Blázon, neočakávaš pomoc odo mňa, ale od odpadlého pápeža, a podľa toho to s tvojou ríšou dopadne." Boh odňal od unionisovaného Konštantínopola svoju záštitu, presväta Bohorodička opustila Mesto. A pápež, na ktorého sa cisár tak spoliehal, zradil. Byzanciu zjednotenú s pápežom Boh už nepotreboval. Jej úloha v dejinách skončila.

Druhý prípad. Ruská katastrofa. "Veľká októbrová socialistická revolúcia", ako sa ten Boží bič menuje plným menom, nie je len katastrofou sociálnou či politickým experimentom. Je predovšetkým javom cirkevným. Dnes sa v Ruskej cirkvi už otvorene hovorí o tom, že revolúcia (1917) bola dôsledkom vnútorného stavu predrevolučnej Ruskej pravoslávnej cirkvi, od ktorej sa s odvíjal úpadok spoločenský a morálny (bežne na to poukazuje i prof. Moskovskej duchovnej akadémie A. Osipov). O skutočnom úpadku cirkvi existuje mnoho dokladov. Hovorí sa o úpadku mníšstva, rozpade duchovného života, prenikaní západnej vierouky. Veľkým svedectvom je napr. zásadný odpor vtedajších biskupov v synode proti svätorečeniu ct. Serafíma Sarovského, ktoré sa nakoniec uskutočnilo až na osobný príkaz cára. Do učenia cirkvi závažne prenikali pokleslé západné vplyvy a to na všetkých úrovniach duchovného života: v cirkevnej kultúre a liturgii, v myslení a hlavne v narušovaní viery (napr. v knihách tej doby bežne nájdete heretické učenie katolíckeho tridentského koncilu o transsubstanciacii pri premenení svätých Darov na Telo a Krv Christovu) dokonca to došlo tak ďaleko, že podľa niektorých správ dokonca bolo tesne pred revolúciou prijaté dávno odsúdené heretické západné učenie o stvorených energiách... Toto uchvátenie Západom, jeho duchovnou klímou, našlo odraz i v spoločenských prúdoch a hnutiach, ktoré cez rôzne

anarchistické prejavy viedli priamo k spoločenským otrasom, pre ktoré bolo charakteristickým rysom zavrhovanie všetkého tradične ruského či byzantského a tým i pravoslávneho, a nekritické prijímanie a velebenie všetkého západného. To je podhubie sociálneho zemetrasenia, z ktorého vyrástla bolševická revolúcia. Revolúcia je v tomto svetle nielen Božím trestom, ale zároveň očistením Ruskej cirkvi –lepšie povedané, záchranou cirkvi pre budúcnosť. Súčasná prebiehajúca obnova ruského pravoslávia by nebola možná bez znovuzaloženia Ruskej cirkvi na novej mučeníckej krvi.

Čo majú obidva prípady spoločné? Nápadný je na nich

spoločný menovateľ: zblíženie s Rímom, príklon k Západu. Zdá sa, že nakoľko sa Pravoslávna cirkev približuje k Rímu, natoľko slabne jej duchovná sila, až nakoniec od nej Boh odníma Svoju ochranu. (S podobným hodnotením vzťahu k Rímu sa dnes bežne stretnete v Gréckej štátnej cirkvi; no nie však v Konštantínopolskom patriarcháte :-)

Tak či onak, ak Boh dopustí katastrofu na cirkev, je to vždy k jej očisteniu. Ako hovorí prof. Osipov: Všetko, čo Boh rozprestiera okolo nás ako okolnosti, v ktorých je nám dané viesť svoje životy, a ako Boh vo svojej prozreteľnosti riadi udalosti, má slúžiť k vytvoreniu tých najlepších podmienok k tomu, aby sme poznali našu chorobu. A to by asi mal byť základný zorný uhol nášho pohľadu na kosovskú prehru. Boh nás chce očistiť. A my predovšetkým musíme prísť na to - od čoho. Čo robíme, my pravoslávni po celom svete, špatne?

Neopierame príliš svoju nadej o tento svet? Nezaplietli sme svoje srdce do hemženia červivej dočasnosti? Nedúfame snád' v čokoľvek ľudského? Potom by sme nakoniec boli dozaista oklamaní a následne opustení Bohom i ľuďmi...

Zopakujme: jedinou našou nádejou už je len Boh. A tak to vlastne má byť. A zrejme práve k tomuto poznaniu nás má vývoj sveta priviesť: aby sme sa prestali spoliehať na čokoľvek ľudské, na všetky naše sily, ľudské dohody, prísľuby podpory či peňazí, na paragrafy práva, sľuby cudzích vladárov a medzinárodné zmluvy či pakty, a na to zbrane. Stavom sveta nás chce Boh doviest' k tomu, aby sme sa spoliehali len a výlučne na Neho. On sa nás musí zastat'. On sa musí do veci vložiť. Ak na tom svete sú ešte ľudia, ktorí majú (ako hovorí starec Paisij) *právo* na Božie zastanie sa a jeho ostrý zásah, potom On *to* bezpochyby učiní. A pokiaľ je stav sveta i stav náš už tak špatný, že Hospodin nechá "hriešnikov, aby ďalej tancovali na našich chrbtoch" (*žalm z kathismy 18.*), potom nech sa deje vôľa Božia. Nech idú ďalej veci svojím smerom a nechajme svet, nech sa ponáhľa ku svojmu koncu.

P.S. Prvá prehra na Kosovom poli bola roku 1389. Nasledovala dlhá doba tureckého jarma, v ktorom cirkev obstála a uhájila svoju existenciu, ba upevnila svoje vnútorné sily. A tak sa táto prehra nakoniec obrátila vo víťazstvo duchovnej sily pravoslávia nad islamom. K čomu povedie dnešná druhá prehra? Podľa reakcii Srbov, ktorí sa v drvivé národnej väčšine neobrátili predovšetkým k použitiu sily ale k modlitbe, sa zdá, že nie je všetko stratené...

A nielen z Kosova...

zdroj: www.ambon.or.cz

preložila Jana Tomášová

PODOBENSTVO O ZLÝCH VINOHRADNÍKOCH

Drahí bratia a sestry v Christu,

v tomto podobenstve je Boh ukazovaný ako majiteľ vinice. Neverní ľudia - to sú tí vinohradníci.

Trpezlivosť pána vinice je nepochopiteľná. Stále očakáva, že sa v neveriacich prebudí svedomie. Nakoniec poverí svojho syna. Dúfa (a je presvedčený - inak by svojho syna neposielal), že "sa zahanbia pred jeho synom". Syn je rovnakého ducha s otcom - poslušne ide tam, kde už neraz bola preliata krv.

Veliká a všetko naše chápanie prekračujúca je trpezlivosť pána vinice. Ale nie je nekonečná. Keď sa definitívne ukáže, že svedomie zločincov je mŕtve, končí trpezlivosť pána. Nenechá, aby ich zlo triumfovalo. Ich ďalšia existencia nemá zmysel. Život, ktorý sa definitívne prepadol do zla, bude ukončený. "Zlých zle zahubí a vinicu prenajme iným vinohradníkom."

V prvom pláne sa Cristovo vyprávanie vzťahuje na starozákonný židovský národ a v dobe novozákonnej na Cirkev. V druhom pláne sa hovorí o celom ľudstve, ktoré môžeme z istého uhla pohľadu vidieť ako bandu nevďačníkov, čo si privlastnili tento svet a dávno prestali (ako celok) uznávať Toho, kto tento svet učinil, vybudoval, zariadil a uviedol nás sem ako nájomníkov.

Zdá sa, že ľudia sú dnes úprimne presvedčení, že na tomto svete sú preto, aby sa dobre bavili. Ako keby sa zmysel života meral tým, koľko toho človek za život spotrebuje; inými slovami: tvoj život má zmysel vtedy, pokiaľ sa ti podarí zjesť čo najviac jedla (a čo najlepšieho), spotrebovať čo najviac energie, zaobstarať si čo najviac vecí a užiť si čo najviac

potešenia, rozkoše a zábavy. Konzum zábavy a pôžitkov je výstižne symbolizovaný obrazom hada zahryznutého do vlastného chvosta – požírajúceho samého seba.

Niektorí duchovní starci hovoria, že tam, kde je ešte nádej na prebudenie svedomia, Boh zosiela na takto zmýšľajúcich ľudí nejaké nešťastie, chorobu, či inú pohromu, aby ich vytrhol z toho smrtonosného sna.

A nekoná sa to len na úrovni života jednotlivcov, ale i v širších merítkach. Koniec koncov, ekologická katastrofa, ktorá nevyhnutne prichádza kvôli zneužívaniu prírodných zdrojov, je takým globálnym posledným zatrasením celým ľudstvom, aby sa spamätal každý, kto je toho ešte schopný.

Naša súčasná civilizácia sa so svojím duchovným stavom začína nápadne podobať tým vinohradníkom, s ktorými už nič neotrasie. Postupne dospievame do stavu, ktorý sa už blíži, stavu predpotopného ľudstva, kde každý výplod ich mysle bol už len zlý (sebecký, bezbožný, vášnivý).

Uvedomme si, že keď ľudia prestali uznávať práva Stvoriteľa a ctiť si Jeho vlastníctvo, teda tento svet, bude nevyhnutným dôsledkom popretie občianskych práv. Keď prestaneme uznávať, že Bohu patrí tento svet, prečo by sme potom mali uznávať majetkové práva svojho blížneho? Práve z tohto dôvodu sa krutosť a kriminalita za posledné roky začali šíriť po celej civilizácii neuveriteľnou rýchlosťou.

A čo je na to najhoršie, drahí bratia a sestry v Christu? Že so súčasným stavom sa ľudia rýchlo zmierili ako s niečím úplne normálnym. Vlastne ho už akceptovali...

diakon Ján Tomáš

Ľudovít ŠTÚR (1815-1856)

Narodil sa 28. októbra 1815 v Uhrovci, kde bol jeho otec Samuel Štúr učiteľom a organistom. Jeho mamka Anna rod. Michalcová priviedla na svet, okrem neho, päť detí. Ľudovít bol druhý v poradí. Základné vzdelanie získal doma v Uhrovci. Ďalej študoval v Györi, Bratislave a Halle. Už počas štúdií, najmä v Bratislave na lýceu, sa aktívne zapojil do spolkovej činnosti. Stal sa podpredsedom Spoločnosti česko-slovanskej a neskôr námestníkom profesora Palkoviča na katedre reči a literatúry československej. Pomoc národu si postavil za najvyšší cieľ a tomu podriadil celý svoj osobný i verejný život. Jeho činnosť v národnobuditeľskom hnutí bola mnohotvárna. Venoval sa básnickej tvorbe, novinárstvu, jazykovede, literárnej teórii, kritike a politickým problémom.¹

Z hľadiska vývinu národného hnutia považoval za kľúčový význam vytvorenie slovenského spisovného jazyka a založenie politických novín. Ideové zdôvodnenie vytvorenia nového spisovného jazyka, založeného na stredoslovenskom nárečí a na fonetickom spôsobe písania² podal Ľ. Štúr v spise *Nárečja sloveskuo alebo potreba písanija v tomto nárečí* (1846).

V roku 1845 uverejnil národnú obranu pod názvom *Devätnáste storočie a maďarizmus* (napísanú po nemecky, aby mala širšiu publicitu), odsudzujúcu brutálne praktiky maďarských úradov vo vzťahu k Slovákom. Po porážke revolúcie sa však

¹ MINÁRIK, J. a kol. *Literárna rukoväť*. 1988, s. 142-144.

² HORKAJ, Š. *Ľudovít Štúr a pravoslávie*. In *Odkaz sv. Cyrila a Metoda*, 1997, č. 4, s. 11.

Ľudovítovi Štúrovi nedostalo uznania ani z rakúskej strany. S pocitom sklamaní a roztrpčenia sa utiahol do Uhrovca, odkiaľ po smrti svojho brata Karola (1851) odišiel do Modry, aby sa stal tútorom a vychovávateľom jeho detí. Tam žil v ústraní v atmosfére Bachovho absolutizmu pod dozorom polície a venoval sa vedeckej a literárnej práci. Politickými dezilúziami a sklamaniami je poznačené dielo *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Ľudovít Štúr ho napísal po nemecky a rekapituloval v ňom udalosti, ktoré priviedli Slovákov opäť do neutešenej situácie. Spis vyšiel dvakrát v ruskom preklade (1864 a 1909) a v nemeckom origináli až v roku 1931. V slovenskom preklade vyšlo toto dielo v roku 1933 v Bratislave.³ Bohužiaľ, môj názor na slovenský preklad je taký, že nemeckému vydaniu Dr. Jiráskova sa nevyrovná. Nemecké vydanie obsahuje množstvo porovnaní s ruským prekladom, čo mu dodáva na kvalite a väčšej autentickosti.⁴

Proslovanské a pravoslávne názory

Pozrime sa najskôr na jeho Reči a prednášky, aby sme si vytvorili určitú predstavu o Štúrovom zmýšľaní v slovanských intenciách.

V tejto zbierke uvádza článok s názvom *Zásluhy Slovanov o európsku civilizáciu*: "K založeniu európskej civilizácie a k jej upevneniu medzi národmi bolo nevyhnutne treba nielen duševných, ale aj fyzických síl, a to najmä v tom čase, keď jej najväčší zánik hrozil. Keďže k jej základu a uchovaniu Západ podával jej tamtie sily, bol to zas Východ, ktorý jej tieto, totiž fyzické poskytoval. Európa a Ázia podľa rozdielnej akosti svojich národov a najmä podľa navzájom odlišného náboženského smeru, ktorý týmto obom svetadielom najviac síl a energie poskytoval, dostali sa medzi sebou do boja, ktorý sa musel rozhodnúť nie rozumným uzmiernením, ale zbraňou... Odvtedy poznali aj Slovania svoje poslanie, totiž pučiacou civilizáciou kresťanského Západu slúžiť ako múr proti návalu východného barbarstva (pravdepodobne sa tu myslia rôzne vplyvy ázijskej kultúry a náboženstva), a až posiaľ skoro bojujú bez ustania krvavé boje s úhlavným nepriateľom kresťanstva. (tým je myslený Islam). Srbi, slávna haluz kmeňa slovanských Ilýrov, boli prví, ktorí sa s ním dostali do zápasov a keď mu už boli uštedrili hlboké rany, až po dlhom hrdinskom odpore podľahli jeho presile v roku 1389 na Kosovom poli. Ríša rímskovýchodná, zúžená až na hlavné mesto svoje, stala sa korisťou víťazov mohamedánskych, ktorí si tým urobili voľné pole pre svoje plienivé a podmaňujúce výpravy proti kresťanstvu... Maďari, vedení hrdinským Jánom Hunyadim, úspešne s Turkami

³ HORKAJ, Š. Ľudovít Štúr a pravoslávie. In Odkaz sv. Cyrila a Metoda, 1997, č. 4, s. 11.

⁴ Práve zmienené nemecké vydanie sa nachádza vo fakultnej knižnici PBF PU v Prešove na kňazskom seminári.

bojovali. Jeho synovi, slávnej nad Uhorskom hviezde, Matejovi Korvínovi, nevedlo sa horšie pri bojoch s nimi, pričom mu Slovania ochotne prispievali na pomoc. Šťastne vyvolený vodca Pavol Brankovič a víťazná čierna légia najskvelejšie víťazstvo nad Turkami dobyli; tamten bol Srb a táto pozostávala z Čechov a tatranských Slovanov, ktorým predvídavy kráľ za ich chrabrosť zvlášť bol naklonený."⁵

Vo svojej koncepcii slovanskej vzájomnosti vychádzal, ako je evidentné z týchto citovaných riadkov, z minulosti Slovanov. Často to bola minulosť prepletená s inými, aj neslovanskými národmi (Maďari).

V spomínaní minulosti Slovanov môžeme so Štúrom pokračovať: "Bádanie o najdávnejšej vzdelanosti Slovanov za čias predkresťanských a prvých období nie sú ešte dokončené, ba pri tejto usilovnosti a snahe vo vedách, ktoré Slovanov, keď sa boli konečne dožili dlhšie trvajúceho pokoja mieru, tak silne zaujali, je im zas nová cesta otvorená, a tu nadostač sa možno presvedčiť, že Slovania veru v oných časoch takými barbarmi neboli, za zlých ich mnohí radi pokladajú. Dôkazy o tom podáva najmä staroslovanská cirkevná reč, do ktorej Cyril a Metod Písmo sväté preložili a ktorú rozhodne za vzdelanú a na to schopnú museli pokladať, lebo odrazu sa veru nedá taká vzdelanosť reči vyčarovať. "Zo všetkých najnovších rečí - hovorí veľký dejepisec a znalec jazykov Schlözer - je slavónska (staroslovanská) najvzdelanejšia"; a ďalej: "Zo všetkých rečí je po druhej slavónska najsamprv vzdelaná..." ... Ani jednému historikovi nie je neznáma kronika spísaná v staroslovanskej reči Nestorom, mníchom v kláštore pečerskom pri Kyjeve, ktorú v nemeckom preklade s historickokritickým výkladom pre potreby neslovanských historikov vydal Schlözer a ktorej veľká dôležitosť pre históriu stredného veku sa jednohlasne uznáva. Použili ju a dosiaľ používajú všetci dejepisci, ktorí si postavili cieľ vysvetliť stredný vek a zamotané sťahovanie národov, o ktorých ona obširnejšie hovorí."⁶

Nestor bol domnelým autorom diela Povest' vremennych let (Povest' dávnych liet). Išlo o neznámeho mnícha Pečerského kláštora v Kyjeve. Je to prvé ucelené dielo v dejinách slovanských národov až do roku 1112. Veľmi veľa sa zmieňuje najmä o histórii utvárania sa uceleného Ruska. Tento historický dokument sa preto nazýva po autorovi Nestorov letopis. Štúr musel veľmi hlbavo preštudovať takéto a aj neslovanské spisy, ak chcel podať pravdivý obraz o Slovanoch a ich historickom mieste v procese vývoja mnohých národov.

⁵ ŠTÚR, L. Slovania, Bratia! Reči a prednášky I. 1946, s.163-164, 166.

⁶ ŠTÚR, L. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 168-169, 170-171.

A Slovania zasahovali aj do dejín náboženských: "... Šokaci, takto len posmešne nazývaní, sú Srbi katolíckeho náboženstva a Ráci, ktorých tiež iba posmešne cudzinci tak zvu, hlásia sa ku gréckej nezjednotenej cirkvi."⁷

"Také hlasy, ktoré rozkydaným kmeňom slovanským pripomínajú spoločný pôvod a stratenú jednotu, zaznievajú v slovanskom svete od sv. Cyrila a Metoda, od Nestora, sv. Prokopa, Danimila, Piaseckého atď., a s nimi, ako aj so starými povestami, spája sa u všetkých našich kmeňov tušenie o rovnakom pôvode, ktoré sa celými storočiami tiahne a nikdy celkom nevymizlo. Tieto povesti často rozprávajú priamo a výrazne o spoločnom pôvode kmeňov našich,... Ani činov niet u jednotlivých kmeňov slovanských, keby sa pre spomenuté nejasné vedomie chystali po dosiahnutí istého rozvoja síl podumať sa na zjednotenie. Tak napríklad v mocnom husitstve - v čom proti Palackému úplne súhlasíme s Rusom Jelaginom - oživali spomienky na grécko-slovanskú cirkev otcov našich, voľakedy spoločnú všetkým kmeňom, preto husisti aj vyjednávali s patriarchom carihradským o pripojenie svoje k tejto cirkvi..."⁸

Veľmi priateľské vzťahy s mnohými uvedomelými Srbmi, umožňovali byť v prípade potreby pomocnou silou pri utváraní ich spolkov, pri posudkoch a recenziách na knihy, ktoré vydávali, v spolupráci na poli vzdelávacom, ale aj jazykovednom. V tejto oblasti sa pohyboval aj Ľudovít Štúr. Pozrime sa na jeho posudok pre Obrenoviča. Išlo o *Kratko načertaje žitija članova ove knjaženske porodice . Sa šest litografirany obraza. U Beču 1852*. Životopis jedného z popredných mužov Srbska vznikol v Ermenskovskom monastieri v roku 1852 v cyrilike. Pripojené celostránkové litografie členov Obrenovičovskej rodiny sú diplom srbského maliara Anastasa Jovanoviča (1817-1899), ktorý portrétoval aj samotného Štúra.⁹

Prejdime na zaujímavé časti tejto práce: "Narodil sa Miloš v roku 1780 v Dobrinji v župe Užickej z otca Teodora Michailoviča a matky Višny. Mater jeho bola už predtým vydatá za Obrenom, s ktorým mala i deti, po tohoto ale smrti išla za spomenutého Teodora Michailoviča. I prvý i druhý jej muž boli ľudia chudobní a následkom toho i Miloš strávil svoje mladé roky vo veľkej chudobe a nedostatkoch. Aby sa preživil, hnával Miloš ako pastier kupcom rožného dobytku liehvu na trhy do Zary v Dalmátsku, keď ale pozdejšie jeho polobrat Milan, t.j. jeho brat po matke a syn predošlého jej muža, k značnejšiemu imanou prišiel, začalo sa i Milošovi viesť lepšie. Krotký a ľudský Milan preukazoval polobratovi svojmu dobrodenie a žil s ním v opravdivej láske bratskej,

⁷ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 107.

⁸ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 286-287.

⁹ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 413.

zato aj Miloš, vďačnosťou a láskou k nemu hnutý, prijal i jeho meno rodné a tak sa stalo, že celá pozdejšia vladárska rodina v Srbsku nosí a nosí meno Obrenovičovcov. Po odstúpení Miloša najstarší jeho živý syn Milan nastúpil hodnosť vladársku v zemi, umrúc ale o krátky čas, ostavil ju mladšiemu bratovi svojmu Michalovi, ktorého aj mnohovládari zeme, už vtedy nedobрым duchom podšití, za knieža zemské vyvolili, ako čo by voľby po uznaní následnosti v rode Obrenovičovskom v hodnosti vladárskej i zo strany národa i zo strany tureckej Porty¹⁰ bolo bývalo treba. Dlho sa vzpierať Miloš prepustiť syna svojho k zaujatiu patriaceho mu dôstojenstva, vidiac úskoky mnohovládárov, istiacich, že so smrťou Milanovou následnosť kniežatská je stratená; naposledok ale prepustil ho predsa a Michal, zaujavší prestol otcov, vystrojil sa s mnohopočetným sprievodom, v ktorom bola i mať jeho drahá, zaraz do Carihradu pre potvrdenie v nastúpenej hodnosti. Slávne prijali Michala v Carihrade, vyznačili mnohonásobne i potvrdili a v nastalej jari r. 1840 naspäť v sprievode zvláštneho tureckého komisára do zeme vystrojili."¹¹

Začítajme sa ešte do jedného životopisu, tento krát Ľubice Obrenovičovej: "... manželka Milošova, narodila s r. 1788 v Srezojevciach v župe Rudnickej a pochádzala z rodu Vukomanovičov. V roku 1805 vydala sa za Miloša a stala sa matkou štvoro detí: Petrije, Savky, Milana a Michala. Prvých jedenásť rokov svojho vydaju strávila v Brusnici a na druhých miestach, potom v čase búrok žila v Kragujevci a po vydobudnutí samostatnosti srbskej zdržovala sa i s deťmi v Požarevci. Ako starostlivá matka sprevádzala v roku 1838 svojich dvoch synov na náuku do Temešváru i strávila s nimi zimu, nato sa vrátila do Belehradu, kde i po príchode svojho muža pri posteli ťažko nezdravého syna Milana zostala. V roku 1839 sprevádzala Michala do Carihradu a vrátiac sa do Srbska, ostala tam s ním až do jeho vyhnanstva, kam s ním, svojím miláčikom, sa vybrala a v roku 1843 v Novom sade v kvetni, viac od žalosti nad nešťastím rodiny ako od choroby telesnej, život zemský skončila. Milý jej syn Michal dal ostatky jej slávne pochovať v kláštore krušedolskom."¹²

Štúr aj v posudkoch k týmto životopisom poukazuje na vzájomnú a častú črtu Srbov a mnohých Slovanov - lásku k svojej vlasti. Často práve národná hrdosť bola a bohužiaľ dodnes je to, čo nám chýba. Ľudovít to vedel už vtedy a spolu s ostatnými uvedomelými Slovákmí nabádal pospolitý ľud, ale aj študentov a slovenských vzdelancov, aby sa nehanbili za svoj slovenský (slovanský) pôvod. Ako keby cítil, že s láskou k vlasti

¹⁰ Porta - názov pre tureckú vládu podľa toho, že na Východe sa ľudové zhromaždenia a súdy konali pred bránami (portami) a kráľovskými palácami.

¹¹ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči a prednášky, 1946, s. 303-304.

¹² ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 308.

rastie uvedomelosť národa. Každý, kto by chcel pozdvihnúť národ kultúrne a sociálne, mal by si vziať do rúk Štúrov životopis a prečítať si aj jeho diela. Bol to vynikajúci diplomat a politik. Vedel, čo Slováci v skutočnosti potrebujú a čo sú len zbytočnosti, ktoré hatia vyzdvihnutie národa z prachu dejín.

Ale pozrime sa na neho aj ako jazykovedca: "Koľko myšlienok tu v jak málo sadách a výpovede tieto jak sú závažné: Samo o tome jednom neka bude uveren čitateľ, da sam pisao, ako što govorim, da govorim, kao što mislim, a da mislim: da o mrtvim ljudma valja istinu reči, a za žive onakio misliti, kao da su već umreli."¹³ ... "Reč v životopisoch týchto je jadrná a krátka, zrazená a pritom obsažná, nemajúca nič z roztečenosti rečí teraz módných a u iných národov teraz bežných, ale rovnajúca sa viac plastike rečí starých. ... a kde mnoho rečí, tam obyčajne málo skutkov, ako to už i obecné príslovie povedá."¹⁴

Nemal rád ani v knihách, ktoré posudzoval alebo len čítal, príliš okázalé frázy bez štipky skutočnosti a bystrého pohľadu na svet. Bol človekom, ktorý miloval pravdu, svoj národ a jednoduchosť. To posledné platilo pre celý jeho život. Vedel tak, ako aj my dnes, že v jednoduchosti je krása. Vedel, že v živote sú dôležité skutky, lebo len tie môžeme použiť proti nepriateľom. A tých mali Slováci dosť. "Slovan, kto si na púti verejného života a nepoklesnuls', pokaj sa v duši svojej a preved' životom kajanie svoje; často u duší neobecných, jak u Themistokla dakedy i u samého sv. Pavla slúžia poklesky k lepšiemu a vyššiemu a platí i tu vznešené to Kristovo: "Milší je jeden zblúdily ako deväťdesiat zachovalých."¹⁵

Ešte raz a naposledy sa pozrime na Štúrove jazykovedné cítenie: "So zvláštnou ešte potechou v spise prítomnom videli sme, že pôvodca, opustiac príklad daktorých novších Srbov v pravopise, uživa jer i jery a tak pristupuje k nevyrovnanej ústrojnosti a dôkladnosti cyrilice naozaj pravoslávnej. Bez jer a jery tratí ona svoju dôkladnosť a hlbokosť."¹⁶

A tak sme sa dostali k podstate tohto článku. Lebo rovnako ako Podhradský, Jonáš Záborský, Andrej Radlinský a ďalší, o ktorých ešte budem písať, aj Ľudovít Štúr sa

¹³ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 310.

¹⁴ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 309.

¹⁵ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 311.

¹⁶ ŠTÚR, Ľ. Slovania, Bratia! Reči..., 1946, s. 312

dostal do styku s pravoslávnyimi Srbmi a aj k samotnému Pravoslávniu mal vzťah. O čom svedčia tieto, ale aj ďalšie jeho písomnosti.

Mgr. Elena Nemčíková

Súčasná večerňa – veľká ektenia

Ak si čitateľ a veriaci dobre všimli, dochádza v obrade večerne k stupňovaniu. Gradácia v modlitbe znamená, že božské zjavenie o našom Spasiteľovi neprišlo naraz, ale postupne, v priebehu doby, a tak aj my postupne kráčame pri oslavovaní Christa. (Prot. Dr. L. Mirkovič: Pravoslávna liturgika II. Thesaloniki: Vydavateľstvo „Orthodoxos Kypseli“, 1994, str. 17). Veľká ektenia

Slovo Ektenia (z gr. slova Ekeino – naťahujem, zosilňujem, zbystrujem) znamená zosilnenú, usilovnú, intenzívnu modlitbu. Jej súčasná podoba nesie názov Megaly – veľká, podľa počtu prosieb, ktorých je 12.

Nazýva sa veľkou preto, že obsahuje mnoho podrobných prosieb za všetky osoby a veci a tým sa líši od inej ektenie, malej: „*Paki, i paki mirom Hospodu pomolimsja*“, v ktorej sú tieto prosby kratšie. Nazýva sa aj mirnou ekteniou, pretože sa začína prosbou za pokoj (mir).

1. „*Mirom Hospodu pomolimsja.*“ Čiže pomodlime sa v pokoji s Bohom, s pravou vierou v Neho, s čistým svedomím a v pokoji so všetkými blíždymi. Lebo nielen bez pravej viery v Boha a bez čistého svedomia, ale i bez vzájomného súhlasu (súlady) s blíždymi nemôžeme pristupovať k modlitbe. Apoštol Pavol učí: „*Chcem teda, aby sa muži modlili na každom mieste, pozdvihujúc sväté ruky, bez hnevu a sváru*“ (1Tim 2,8). A sám Spasiteľ hovorí: „*Keď sa chystáte na modlitbu, odpúšťajte všetko, čo proti niekomu máte, aby aj vám váš Otec na nebesiach odpustil vaše previnenia*“ (Mk 11,25). A preto je nám potrebné modliť sa s takýmto pokojom a tak najprv musíme mať pokoj v sebe. Takto sa aj na začiatku ektenie hovorí: V pokoji sa pomodlime k Pánovi (Veniamin, 1992, s. 80).

2. „*O svyšnim miri i spaseniji duš našich...*“, t. j. aby nám Pán poslal pokoj z hora, pretože je veľkým a drahocenným Christovým darom, ktorý povedal: „*Pokoj vám zanechávam, svoj pokoj vám dávam*“ (Jn 14,27). A takýto pokoj môže nám byť daný len zhora, lebo Svätý Duch vychádza od Otca a je

posielaný Synom. Nemá nič spoločné so svetským pacifizmom. Apoštol Pavol hovorí: „*A pokoj Boží, ktorý prevyšuje každý rozum, bude hájiť vaše srdcia a vaše mysle v Christu Isusovi*“ (Fil 4,7), môže pôsobiť, napomáhať a utvrdzovať kresťanský život, viesť po ceste k spáse duší.

3. „*O miri vseho mira, blahostojaniji svjatych Božijich cerkve i sojedeneniji vsich...*“ Pre tento pokoj aj zišiel na zem sám Boh a trpel, dal seba na opľúvanie a smrť na kríži. Je jasné, že tu ide o pokoj na tejto zemi, hovorí sa tu o ľuďoch, ktorí stretli Spasiteľa a pripravili Mu príbytok vo svojich dušiach. Kňaz sa tu modlí za spojenie odpadlých ľudí v lone pravoslávnej Cirkvi, za blahobyť sv. Božích cirkví (ich dobré postavenie), ktorý je možný len, keď je pokoj na celom svete. Ich výsledkom bude spojenie všetkých ľudí v jedinej, svätej, všeobecnej a apoštolskej Cirkvi. Blahobyť cirkví stojí v centre, lebo Cirkev Božia je rajom na zemi.

4. „*O svjatim chrami sem, i s viroju blahohovinjem i strachom Božijim vchod'aščich voň...*“ Tu sa modlíme, aby vstupujúci do chrámu Božieho stáli v ňom so živou vierou, pravou zbožnosťou a so strachom, ktorý prináleží deťom Božím. Viera, podľa slov apoštola Pavla, prebýva s nádejou a láskou. Láska takto prináša pokoj. Ale láska k svetu neviditeľnému je nerozdeliteľne spojená so zbožnosťou a strachom.

5. „*O blaženijšim mitropolitmi našem..., i preosvjaščennijšim episkopi našem..., čestnim presviterstvi, vo Christí diakonstvi...*“ Modlíme sa za biskupov, pretože stoja v kňazstve na 1. mieste, za kňazov, ktorí spolu s nimi slúžia a konajú sv. tajiny. Za diakonov, ktorí slúžia pri konaní všetkých tajín a za ostatných, ktorí sú speváci a majú ďalšie služby. Takisto aj za ľudí, ako verných, ktorí vierou a životom sa spájajú s posvätnými osobami, a ktorí sa nimi aj posväcujú (Veniamin, 1992, s. 80-81).

6. „*O bohochranimoj deržavi našej, pravitelech i vojinstvi jeja...*“ Modliť sa za predstaviteľa krajiny vychádza z pokynov sv. apoštola Pavla: „*Predovšetkým teda napomínam, aby sa diali prosby, modlitby, prímluvy a ďakovania za*

všetkých ľudí, za kráľov a všetkých vysoko postavených, aby sme tichým a pokojným životom žili v úplnej zbožnosti a statočnosti“ (1Tim 2,1-2). Preto sv. Cirkev pri každej bohoslužbe predkladá veriacim, svojim deťom, modliť sa za tých, ktorí riadia správu krajiny a za vojsko, ktoré je neustále pripravené chrániť pokoj ľudí tejto krajiny (Kormaník, 1997, s. 33).

7. „O hradí sem (o vesi sej), vsjakom hradí, strani i viroju živuščich v nich...“ Prosíme za mesto, v ktorom žijeme, aby tu bolo bezpečne. Aj za hocikaké mesto, kde žijú naši blížni, za krajinu (vlast'), lebo kresťania žijú nielen v mestách, ale aj v dedinách. Modlíme sa, aby aj oni mali pokojný život a spokojné prebývanie.

8. „O blahorastvoreniji vozduchov, o izobiliji plodov zemnych i vremenich mirnych...“ Modlíme sa za priaznivé počasie, bohatú úrodu a priaznivé poveternostné vplyvy, lebo na nich je závislý život ľudí na tejto planéte. Prosíme Boha, aby nám poslal dážď, keď je to príhodné a potrebné a takisto aj o slnko. Lebo priveľa vody spôsobuje záplavy a nešťastie a to isté aj priveľa tepla a horúčav ničia zem a hynie všetko, čo na nej žije.

9. „O plavajuščich, putešestvujuščich, neduhujuščich, stražduščich, plinennyh, i o spaseniji ich...“ Je to prosba za ľudí, ktorí sa nachádzajú na mori, alebo cestujú inými prostriedkami. Za chorých, ktorí trpia rôznymi duševnými a telesnými chorobami, za trpiacich, t. j. tých, ktorí sú na ťažkých nútených prácach, odsúdení vo väzení a takto trpia. Takisto aj za ľudí, ktorí sú držaní nepriateľom v zajatí. Takto sa títo všetci nemôžu zúčastniť spoločnej modlitby v chráme a Cirkev prosí Boha, ktorý pozná túžby a potreby každého, aby ich spasil.

10. „O izbavitisja nam ot vsjakija skorbí, hniva i nuždy...“ V tejto prosbe Cirkev prosí za samotných modlitebníkov, aby ich Hospodin pozbavil všelijakej tiesne, zármutku i nešťastí, pozbavil ich ľudského hnevu a krutosti a všetkého toho, čo tak mnohopočetne a tak silne bráni či prekáža im ísť po ceste vlastnej spásy (Kormaník, 1997, s. 34).

11. „Zastupi, spasi, pomiluj i sochrani nas, Bože, Tvojeju blahodatiju“. Kňaz, pomodliac sa za blížnych, sa obracia k Pánovi a hovorí, aby sa nás zastal, lebo len On je jediným zástupcom chorých a zomierajúcich. Aby nás spasil, tak ako je jediným Spasiteľom biednych a tých, ktorí sú bez pomoci. Aby sa nad

nami zmiloval, pretože bez Jeho zmilovania nemôžeme Mu nič priniest' a aby nás ochránil, pretože mnohí nás napádajú a škodia nám a len On jediný nás môže zachrániť svojou milosťou. Nie našimi skutkami a nie kvôli nášmu modleniu sa, lebo sme nečistí a nečisté je všetko v nás, ale len Jeho milosťou sme zachraňovaní a posväcujeme sa (Veniamin, 1992, s. 81).

12. „*Presvjatuju, prečistuju, preblahohoslovenuju, slavnuju Vladyčicu našu Bohorodicu...*“ Tu je vymenovaných 7 epitét – prívlastkov, ktoré Cirkev dáva menu Božej Matky, nepoškrvnenej kráľovnej neba i zeme. Táto vynikajúca a obrazno-umelecká formulácia skrýva dve hlboké bohoslovské idey:

- 1.) pravdu o modlitebnom zástupníctve Božej Matky, ako vodkyne všetkých svätých,
- 2.) odovzdanie seba do rúk Toho, kto sám seba dal za obeť pre naše spasenie a predložil nám svoje Telo a Krv na jedenie (Il'jin, bez udania roku vydania, s. 37-38).

Na toto modliaci sa odpovedajú: „*Tebi Hospodi*“. A ektenia sa končí vozhlasom kňaza: „*Jako podobajet Tebi vsjakaja slava, česť i poklonenije Otcu i Synu i Svjatomu Duchu, nyní i prisno i vo viki vikov*“. Týmito slovami Cirkev prednáša slávoslovie na počesť Trojjediného Boha, svedčiac a veriac, že to, za čo sme prosili, nám Boh splní. Tento vozhlas potvrdzujú aj veriaci, ktorí odpovedajú: „*Amiň*“, čo znamená opravdu, ozaj, nech tak bude, nech sa tak stane.

Mgr. Jozef Nemčík, PhD.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Prot. Dr. L. Mirkovič: Pravoslávna liturgika II. Thesaloniki: Vydavateľstvo „Orthodoxos Kypseli“, 1994.
2. Il'jin, V. I.: Vsenočnoje bdenije. Paris: YMCA PRESS, bez udania roku vydania.
3. Kormaník, P.: Liturgický rok v Pravoslávnej cirkvi. Prešov: PBF PU v Prešove, 1997.
4. Veniamin, archijep.: Novaja skrižaľ. Tom I., reprintnoje izdaniye, Moskva: 1992.

Posledná „šou“ Michaela Jacksona?

Určite každý z nás z obrazovky poznal Michaela Jacksona a dopyčul sa o veľkolepom pohrebe, akejsi „šou“, ktorá nemá v dejinách ľudstva obdoby. Celý priebeh pohrebu vysielala aj naša verejnoprávna slovenská televízia. Ja som si zo zvedavosti večer zapla televízor, netušiac, čo na obrazovke uvidím... Stačila mi necelá polhodinka pozerania, aby som zostala nemilo prekvapená, zaskočená ba až šokovaná!!! Šokovali ma slová, ktoré som počula v smútočnej reči jeho rodiny, blízkych a fanúšikov.

Žiaľ, neboli to modlitebné slová, aké človek počuje na poslednej ceste, ale slová oslavujúce jeho osobnosť!!! Nazývali ho kráľom, „bohom“ a to už bola na mňa silná káva. Z Michaela Jacksona si spravili akéhosi bôžika, ktorého začali uctievať a klaňať sa mu. My kresťania dobre vieme, že klaňať sa máme jedine Bohu a nikomu inému!!!

Duša Michaela Jacksona takisto ako duša ktoréhokoľvek zomretého človeka potrebuje iba modlitby a nič iné. Veľkolepý pohreb, veľkolepá truhla, drahý a prekrásny pomník mu je nič, ten ho nespasí. Uvediem jeden príbeh:

Raz svätý Andrej, blázon pre Christa (jurodivý), išiel po meste Carihrad a videl pohrebný sprievod. Nebožtík bol veľmi bohatý, nasvedčovalo tomu aj mnoho ľudí, ktorí išli v sprievode. Všetci niesli sviečky a bolo aj veľa duchovenstva, ktoré spievalo pohrebné piesne.

Svätý Andrej, vidiac duchovnými očami, zastavil sa a sledoval sprievod. Okolo truhly zbadal démonov, ktorí poskakovali od radosti a kričali: „beda mu, beda mu.“ Vo svojich rukách niesli mechy a z nich rozhadzovali na sprievod popol, ostatní démoni vydávali rôzne zvieracie zvuky. Mali radosť z toho mŕtveho, polievali ho páchnucou vodou, takže truhla s nebožtíkom veľmi zapáchala. Na ľudí démoni kričali: „prečo ho nazývate slohom Božím? Ved' on bol náš sluha a vy spievate: „So svätými upokoj jeho dušu:. Keď ho kládli do hrobu, svätý Andrej videl, ako knieža démonov zobral síru a smolu a polial ňou ostatky mŕtveho.

Po pohrebe, keď už všetci odišli, uvidel svätý Andrej pri hrobe pekného mládenca, ktorý veľmi plakal. Mysliac si, že je jeho príbuzný, prihovoral sa mu a spýtal sa, prečo tak narieka. Mládenec mu povedal, že on bol jeho anjel ochranca a plače, že ho stratil. Rozpovedal svätému o nebohom, aký bol veľký hriešnik. Bol veľmi bohatý, hrešil smilstvom, sodomskými hriechmi, závidel, zabil veľa ľudí iba zo zábav, trápil svojich sluhov – nedal im jesť a umáral ich prácou.

Keď prišiel čas jeho odchodu z tohto sveta, neoľutoval svoje skutky, neprosil svojich blížnych o odpustenie a o modlitby, ale vopred zaplatil, aby mal veľkolepý pohreb, aby mu dali do truhly pekné a drahé šaty a na cintoríne postavili veľkolepý pomník. Aj duchovenstvo podplatil, aby ho pochovali s veľkými poctami. A preto si jeho dušu zobral diabol. Po týchto slovách sa anjel svätému Andrejovi stratil. Ľudia, ktorí videli svätého Andreja, si mysleli, že sa rozpráva sám so sebou a preto ho vysmiali. Svätý Andrej mlčky odišiel a na tichom mieste plakal nad nešťastným človekom, ktorému viac záleží na pohrebe a na cintoríne, ako na večnosti.

Jana Tomášová

BÁSNICKÉ OKIENKO – OKNO DO DUŠE ČLOVEKA

VERNOSŤ

Veriť znamená neustále bdieť,
v Bohu žiť a myslieť.
Len chvíľa s nevernosťou
sa môže stať osudovou večnosťou.
Boh nedovolí, aby sme boli pokúšaní
nad naše sily
často cez ľudské pokúšanie
pripraví nám vyslobodenie.
Nevernosť sa vtedy rodí,
keď človek myslí na seba viac, než na
ľudí,
keď závidí bližným ich dary,
jeho talenty sa raz a navždy tým
zakopali.

SEBAOVLÁDANIE (ZDRŽANLIVOSŤ)

Je úzka brána, čo vedie do života
je však málo tých, ktorí ju nachádzajú.
Opakom je široká cesta, čo vedie do
zahynutia
žiaľ, mnohí ňou schádzajú.
Každé zlo je najprv myšlienkou, potom
slovom
nakoniec je už len krok, aby sa slovo
stalo skutkom.
Judáš patril k apoštolom
a lotor zase k zločincovi,
odrazu si vymenili miesta
i taká je žitia nášho cesta.

DOBROTIVOSŤ

Božia dobrotivosť nemá hranice,
ak ju prijímame, rozdáваме jej ovocie.
V prvotnej Cirkvi sa kresťania v nej
pretekali
a navzájom sa k nej nabádali.

Nešlo o pasívne slová, ktoré by slovami
ostali,
ale konkrétne skutky, ktorými pomáhali.
I dnes sa dá prejaviť rôznym spôsobom
v odpúšťaní hriechov, i reálnym
záujmom,
nakrmiť, napojiť... nepriateľa
v tom sa láska k bližnému skrýva.
Nedať sa premôcť zlému,
ale dobrým premáhať zle!
Zdá sa to byť jednoduché, ale...

VĎAČNOSŤ

V Starom zákone išlo o prinášanie obetí,
spievanie žalmov, ako prejavu vďaky
Bohu
v Novom zákone je to podstata života
Cirkvi v Bohu.
Príkladom sa nám spravodlivý Jób stal,
keď hovorí: „Hospodin dal, Hospodin aj
vzal..“
Z čoho vychádza vďačnosť Bohu?
Z ozajstnej viery, vernosti a dôvery k
Bohu.
Protikladom je ponosovanie a trpkosť,
ktoré vyvoláva závisť, nedostatok
pokory a hrdosť.

ZHOVIEVAVOSŤ (DOBROSŔDEČNOSŤ)

Všetko, čo máme je od Boha
vedomosti, vôľa, viera i odvaha.
Preto ak pomôže silný slabému a cíti
hrdosť,
to nie je zhovievavosť, no samolúbosť.
Všetci budeme súdení jedným Bohom
a pred tým istým súdom,
každý, kto bude odsúdený,
tak za dlh lásky voči Bohu i bližným, čo
ostal nesplnený.
Čo je teda zhovievavosť?

Láskavosť i nezištná pozornosť,
snaha pomôcť, podeliť sa o skúsenosti,
to všetko bez povýšeneckosti.

vyhladzoval na ňom vrásky.

NEŽNOSŤ

V Starom zákone človek na zľutovnicu
obetoval
to najcennejšie zo všetkého, čo mal.
V Novom zákone človek obetuje seba,
svoje myšlienky, city, túžby, slová.
Je Božím želaním
naplniť ľudské srdcia zľutovaním,
aby tento prejav lásky

KROTKOSŤ

Čím je viac v ľuďoch krotkosti,
tým viac je medzi nimi pokoja a radosti.
Krotkosť je uzda zúrivosti,
spolupracovníčka poslušnosti,
podobnosť Christovi,
putá Satanovi,
zamedzenie hnevu,
štit proti žiaľu.
Je to skala nad morom podráždenosti,
jednoducho - ovocie cnosti.

OZNAM

Pravoslávna Cirkev oznamuje všetkým, že sväté Liturgie sa v Banskej Bystrici a vo Zvolene konajú striedavo: jednu nedeľu v Banskej Bystrici v náhradných priestoroch v Agentúre sociálnych služieb na Ulici 9. mája č. 74 (bývalé detské jasle) so začiatkom o 9:30 hodine. Ďalšiu nedeľu vo Zvolene v kaplnke zvolenského zámku o 10 hodine. Ďalej vám oznamujeme, že sa vo vojenskej kaplnke vo Zvolene slúžia sviatočné večerne, utrene a sväté Liturgie. Podrobnejšie informácie dostanete na telefónnom čísle: 0903 170 583. Tešíme sa na vašu účasť. Christos medzi nami!

SVETLO PRAVOSLÁVIA – spoločensko – duchovný občasník

Zodpovedná:

Redaktorka: Mgr. Jana Tomášová, Jesenského 16, 974 01 Banská Bystrica, e-mail:

jankasom@szm.sk,

www.pravoslavie.sk

